

De kwestie Israël en de Palestijnen al decennia een hot item

Moeizaam zoeken naar gerechtigheid

Wie mee wil discussiëren over Israël en de Palestijnen kan dezer dagen zijn hart op-halen: op de PKN-dag op 12 juni was er discussie over kerk, Israël en de Palestijnen, op 6 september was er een debat over de kerk en de staat Israël en 11 oktober weer een bezinningsconferentie over hetzelfde item. Raken de kerken ooit wel over dit item uitgepraat? Al in de jaren zeventig bezocht Johan Snoek namens de Gereformeerde Kerken in Nederland al vele conferenties rond dit thema. Een terugblik hoe het er ruim dertig jaar geleden aan toe ging.

W e lezen allemaal de zelfde Bijbel maar toch heerst er onder christenen in Nederland geen eenstemmigheid in het conflict tussen Israël en de Palestijnen. Kees Kant citeerde een tekst uit Ezechiël 36 (CW 25 juni): "Ik zal u brengen naar uw eigen land". Guus Hoelen antwoordde daarop (CW 9 juli): "Het pijnlijke van bijbelteksten is echter dat er veel andere teksten en andere interpretaties tegenover gesteld kunnen worden".

In een tweede artikel zal ik hier nader op in gaan, maar allereerst een verslag van oecumenische conferenties, jaren geleden, waaruit blijkt hoezeer men toen al op internationaal niveau met de problematiek bezig was.

Indertijd vroeg de Wereldraad van Kerken aandacht voor de kwestie: "de uitleg van de Bijbel en het Midden-Oosten". In een oproep vroeg men "de Bijbel te bestuderen om het misbruik van de Bijbel tot steun van partijdige politieke standpunten te voorkomen, en de betrokkenheid van het geloof op kritieke politieke kwesties te verduidelijken" (Centraal Comité, Canterbury, 1969).

Kort daarop (1970) werd ik staf lid van de Wereldraad als secretaris van het comité voor de Kerken en het Joodse volk. Het toenmalige hoofd van de afdeling Geloof en Kerkorde, Lukas Vischer, bracht me op het idee een internationale conferentie over het onderwerp te beleggen. Hij heeft me ook bij de uitvoering zeer geholpen.

Wantrouwen

Zo'n conferentie vraagt, wil er iets van terecht komen, een gedegen voorbereiding. Uiteraard dient er een goede vertegenwoordiging van beide kanten (Oost en West) te komen. Allereerst viel er veel wantrouwen te overwinnen. Onze opzet was: eerst een lijst met (theologische) vragen opstellen en rondsturen, dan studiegroepen in verschillende landen verzoeken met die vragen aan de slag te gaan en vervolgens het resultaat daarvan te gebruiken als achtergrondmateriaal voor de conferentie.

De onderneming werd een avontuur. Eerst was er een eendaagse conferentie (in 1971) in Genève, om de vragenlijst op te stellen. Voor Nederland nam prof. H. Berkhof, lid van het Centrale

• De staat Israël en haar politiek: christenen in het Midden-Oosten zullen daarvoor niet openstaan, zo lang zij aspecten van Israëls politiek ervaren als onrecht. (foto CW)

Comité van de Wereldraad, voorzitter van de Raad van Kerken in Nederland en bekend Israëltheoloog, mee. Uit Libanon arriveerde de oosters-orthodoxe metropoliet George Khodr, die veel gezag genoot bij de kerken in het Midden-Oosten. We stelden een lijst met zeventien vragen op en zonden die naar diverse kerken en groepen.

Dorpschoolmeester

Metropoliet Khodr en andere kerkelijke leiders in het Midden-Oosten wilden toen graag, geruime tijd vóór de eigenlijke conferentie, kennismaken en van gedachten wisselen met een aantal theologen uit het Westen. We zouden gast zijn van de kerken in Libanon. Aan mij het verzoek om een en ander aan de 'Europese' kant te organiseren. Ik ging graag op die uitnodiging in: je moet immers bereid zijn je te verdiepen in de leef- en denkwereld van die ander met wie je samen de Bijbel wilt gaan lezen. Deze kleine, voorbereidende conferentie werd gehouden te Broumana (dicht bij Beiroet), september 1973. Een achttal theologen uit Europa namen eraan deel. Tot hen behoorden de joods-christelijke theoloog E. Flesseman-van Leer en prof. Markus Barth (zoon van Karl) uit Bazel.

De discussies werden gehouden in een open sfeer, maar wel soms op scherpe toon. Het bleek dat de theologen in het Midden-Oosten geen partij waren voor die uit het Westen. Toch was ikzelf er allernuist van overtuigd dat de professoren uit Europa gelijk hadden,

ook al waren ze duidelijk de sterksten in de discussie.

Op een vrije middag was er gelegenheid PLO-leider Yasser Arafat te ontmoeten. Er werden pittige vragen gesteld. Arafat droeg niet zijn bekende hoofddoek maar een kepie. Ik zat vlak achter hem en zag, onder de kepie uit, het maantje van een kaal hoofd tevoorschijn komen. Op zichzelf was dat geen schokkende ontdekking. Toch denk ik sindsdien:

*Zonder die geruite doek zou Arafat,
met zijn kale hoofd en zijn brillettje,
het beeld van een dorpschoolmeester*

oproepen

zonder die geruite doek zou Arafat, met zijn kale hoofd en zijn brillettje, het beeld van een dorpschoolmeester oproepen.

We hebben ook een bezoek gebracht aan een Palestijns vluchtelingenkamp. We voerden gesprekken met bewoners en moesten telkens al lopend over een open riool heen stappen. Ik bood mevrouw Flesseman-van Leer mijn arm aan. Ze zei tegen me: "Johan, ik denk dat ik m'n theologie moet veranderen". Wat de debatten bij haar niet hadden kunnen bewerken, dat deed het bezoek aan dit kamp. Kort voor haar overlijden in 1991 beschreef ze in *Evangelisch Commentaar* (8 febr. 1991)

de verandering in haar opvattingen.

Meningsverschillen

Diverse studiegroepen (bijvoorbeeld in Jeruzalem en Beiroet) en theologen waren aan de slag geweest met de zeventien vragen over 'de Bijbel en het Midden-Oosten'. De samenvatting was gegroepeerd in drie gespreksthemata's:

1. De relatie tussen het Oude en het Nieuwe Testament;
2. Verkiezing en verbond, belofte, land en volk;
3. Gerechtigheid en liefde.

Dertig theologen uit Oost en West hebben elkaar tenslotte vijf dagen (begin 1974) ontmoet in Cartigny, een dorpje dicht bij Genève. De conferentie stond onder leiding van Lukas Vischer. Het werd een spannende ontmoeting. Al gauw bleek - zoals verwacht - dat er talrijke en diepgaande meningsverschillen waren, met name wat betreft 'Verkiezing en Verbond', waarbij uiteraard het standpunt aan de orde kwam: "God heeft zijn volk niet verworpen". Paulus' uitspraken uit Romeinen 9-11 werden herhaaldelijk geciteerd.

Ellen Flesseman-van Leer zei: "Wij westerlingen doen er goed aan een moratorium (=uitstel) in acht te nemen in het uitdragen van onze opvattingen ten aanzien van het Joodse volk. Want we kunnen nauwelijks verwachten, dat onze medechristenen in het Midden-Oosten daarvoor openstaan, zo lang zij aspecten van Israëls politiek ervaren als onrecht".

Over het eerste en tweede gespreksthemata kwamen de deelnemers niet tot overeenstemming, maar ze slaagden erin om de ge-

stijne als het Joodse volk (...) De poging om het onrecht, de Joden in het verleden aangedaan, te herstellen heeft onrecht voor de Palestijnen tot gevolg gehad. Het is nu de plicht van alle partijen die betrokken zijn bij het zoeken naar een oplossing voor het conflict, om te voorkomen dat nieuw onrecht gepleegd wordt, hetzij jegens de Palestijnen, hetzij jegens de Joden (...). Echte gerechtigheid moet gelijk (*equal*) zijn. Ze is gebaseerd op wederzijdse erkenning van identiteit en gelijkwaardigheid, en van vrijheid voor beide partijen."

Zoiets samen te kunnen zeggen, ofschoon het gezelschap zo veelvormig van samenstelling en opvatting was, was toch de moeite waard.

Eerlijk

Op een 'vrije avond' sprak dr Gerhard Riegner, secretaris van WJC (World Jewish Congress) de aanwezigen toe. Op een tweede vrije avond zou Daoud (David) Barakat, vertegenwoordiger van de PLO te Genève, zijn standpunt uiteenzetten. We hadden geprobeerd een officiële Israëlische vertegenwoordiger naast en tegenover hem te laten spreken maar dat was niet gelukt. Toen vonden we Penina Cohen, bestuurslid van de Israëlische studentenvereniging, wel bereid. Ze maakte diepe indruk, want ze sprak vanuit haar identiteit als Joodse en zioniste, maar tegelijkertijd met warmte en in grote openheid. Penina betekent parel.

Tenslotte zaten we met ons vieren achter een tafel om vragen te beantwoorden: Daoud en Penina, hij geflankeerd door Lukas Vischer en zij door mij. Een Arabische christen stelde een uitvoerig geformuleerde vraag aan Penina: "Zoudt u bereid zijn om, als het eenmaal vrede is, afstand te doen van de wet op de terugkeer, die alle joden het recht geeft om automatisch burger van Israël te worden? Als het om vervolgd gaat, mag Israël op begrip rekenen. Maar joden uit bijvoorbeeld het rijke en vrije Noord-Amerika? Daar hebben we geen begrip voor; het bevorderen van Joodse immigratie over de hele linie gaat immers vroeg of laat weer ten koste van de Palestijnen".

Penina fluisterde naar mij: "Johan, ik weet niet wat ik moet antwoorden". Ik fluisterde terug, half schertsend half in ernst: "Ik doe een schietgebedje voor je". Eindelijk was de vraag er helemaal uit. Even was het stil. Toen zei Penina: "Op deze vraag weet ik geen antwoord". Ik dacht: "Mitschienen is mijn gebed verhoord: Penina is eerlijk gebleven."

Johan M. Snoek